

PERPAUS BARNEKO HIZKUNTZA LERRATZEAK (HL) EKIALDEKO EUSKAL ELEBIDUNETAN

Irantzu Epelde, Bernard Oyharçabal

► **To cite this version:**

Irantzu Epelde, Bernard Oyharçabal. PERPAUS BARNEKO HIZKUNTZA LERRATZEAK (HL) EKIALDEKO EUSKAL ELEBIDUNETAN. Euskara eta euskarak: aldakortasun sintaktikoa aztergai, 2010. hal-02078665

HAL Id: hal-02078665

<https://hal-univ-pau.archives-ouvertes.fr/hal-02078665>

Submitted on 2 Apr 2019

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

PERPAUS BARNEKO HIZKUNTZA LERRATZEAK (HL) EKIALDEKO EUSKAL ELEBIDUNETAN

Irantzu Epelde eta Beñat Oyharçabal

(IKER, UMR5478)

Abstract¹

This paper presents the results of a study on Basque-French intrasentential code-switching. More specifically, the paper studies the case of prepositional phrase (PP) insertion among Basque-French bilinguals in the Northern Basque Country. The data show a clear tendency to insert PPs that function as syntactic islands, in contrast with so-called lexical insertions (N). This tendency is dominant when Basque is the base or matrix language. Nevertheless, when French is the matrix language, the opposite happens, and the 'classic' code-switching becomes dominant. As a conclusion, this crossing is proposed to be the result of some phonological constraints.

1. Sarrera

Elebidunen solasetan gerta daitezkeen hizkuntza aldaketez mintzo garenean erabiltzen dugu *hizkuntza lerratze* (HL) izendapena. Egiazki, lerratzea hiztun batek mintzo dituen bi dialektoren artean ere gerta daiteke, Gardner-Chlorosek (2009: 4) zehazten duen moduan: “[HL] the use of several languages or dialects in the same conversation or sentence by bilingual people”. Hizkuntza mintzatuan guztiz arruntak dira perpausen artean edo “in the same conversation” gertatzen diren lerratzeak. El-karrizketa zati hau, adibidez, Donibane Lohizuneko bi emakume adintsuren artekoa da:

MG [AN adiskidea sartzen da etxera, bisitan]: — Addio! Ongi? *Tu vas bien?*

AN [musuak]: — Ba, zinturreko minarekin heldu naiz, *mal à la gorge. Je viens de prendre de la menthe.*

MG: — *Non!* Zinturreko minarentzat hartazu... prestatuko zaitu Élisabethek... baso handi bat glazonez bete, zitroin erdi bat prezatu, eta azukre kokkor bat! [azalpenak entzun bitartean atea ixtera doa AN]. *Ferme, ferme toi, zerrazu atea, ba, hetsazu.*

¹ MECeko diru laguntzari esker gauzatu da lan hau (FFI2008-00240/FILO). Artikuluaren lehenbiko idatzaldiari egin dizkieten ohar aberasgarriengatik, eskerrik asko Bangor-eko Unibertsitateko Margaret Deuchar eta Carmen Parafita Couto hizkuntzalari espezialistei, eta bereziki Urtzi Etxeberria, Ricardo Etxepare, Jasone Salaberria eta Lourdes Oñederra lankideei.

Lan honetan ez gara horrelako —perpausen arteko— lerratzeez ariko, baizik eta perpausaren barnean gertatzen direnez. HLak hizkuntzaren erabilera naturalaren ekoizpenak diren aldetik, uste dugu haien ikerketak gramatikaren antolamenduaz zerbait erakuts dezakeela. Hori dela eta, gramatikaren ikuspuntutik egin dugu perpaus barneko lerratzeen azterketa hau.

Fenomeno hau guztiz hedatua da mundu zabalean, eta Euskal Herrian ere adin guztietako elebidunen artean aurkitzen da. Hego Euskal Herrian egin izan da hizkuntza lerratzeen gaineko zenbait ikerketa lan euskara-gaztelaniadun elebidun helduekin —Rotaetxe (1991, 1994), Muñoa (1997), Etxebarria (1998, 2004), Ibarra (2008)— eta hurrekin: Barreña & Ezeizabarrena (1999, 2000), Ezeizabarrena & Manterola (2004), Barreña, Ezeizabarrena & García (2008). Horrez gain, badira laurogeita hamarrekota markadan bildutako zenbait gaztelania-euskara corpus ere, argitaratu gabeak —(Etxabe 1992, Fernández 1992, Sarrionandia 1992)—, bat izan ezik (Esnaola 1999). Ipar Euskal Herrian, oro har, frantsesarekiko ukipen egoerak eragindako gertakariak ez dira aztertuak izan, eta, horregatik, HLen gaineko lan zehatzak ere eskas ditugu.

Poplacken arabera (1980), HLak ez dira hiztunaren gramatika gaitasun faltaren ondorioak, ezta hizkuntza horien egituretan izan litezkeen hutsuneen ondorioak ere. Alderantziz, lerratzeak elebidun osoek duten erabateko gramatika gaitasunaren erakusgarri ezin hobeak izaten dira. Hain zuzen, joera hori duten hiztunen ezaugarri bat izaten da elebidun osoak izatea, bi hizkuntzetan erabateko erraztasun eta gaitasunaz mintzatzeko eragozpenik ez dutenak (Poplack 1980, Nortier 1990). Gure corpusean datu-iturri izan ditugun berriemaileak halakoak dira (ik. 2. atala). Areago, aditu batzuek diote zenbait hiztunentzat hori izan daitekeela mintzatzeko kode ez-markatua edo ohikoena (Mondada 2007).

Berriki kaleratu diren zenbait lanetan, HLen *perpaus barneko* sintaxi ezaugarriak izan dira aztergai. Perpaus barneko lerratzeek ezinbestean eskatzen dute bi hizkuntzen gramatikak ongi ezagutzea, lerratzeak ez baitira edozein moduz eta edozein ingurunetan gertatzen. Gainera, bi hizkuntzetan konpetenteen diren hiztunek HLak maizago egiten omen dituzte —(Berk-Seligson 1986, Poplack 1988, Poplack et al. 1988, Treffers-Daller 1994)—, eta ez elkarrizketa mailan bakarrik, baita perpaus barnean ere.

Oraingoan, Iparraldeko euskaldun-frantses elebidunak hartuta, ikusi nahiko genuke zein testuingurutan den posible —edo ezinezko— gertakari hau aurkitzea, edo, bestela esan, zein gramatika murriztapenek arautzen dituzten HLak erkidego honetako hiztun elebidunetan. Oraintsuko zenbait eskola edo teoriaren arabera, murriztapen bereziek arautzen dituzte HLak, eta murriztapen horiek gramatika aldaketak gidatzen dituzten hatsarre berezi batzuei dagozkie: Myers-Scotton (1993), (2002), (2004), Bhatt (1997), Muysken (2000). Ikuspegi honen araberrako teoria nagusietako bat da Carol Myers-Scotton-en *The Matrix Language Frame Model* (1993, 2002, etab.). Teoria honek HLak bideratzen dituen murrizketa orokor batzuk biltzen ditu, eta bereziki adierazten du nola antolatzen dituzten hiztun elebidunek darabiltzaten bi hizkuntzen gramatikak, matrize hizkuntza eta txerto hizkuntza bereziz.²

² HLetako datuak deskribatzeko orduan oso egoki gertatzen da eredu hau. Gure azterketarako ere lagungarria iruditu zaigu kontzeptu horiek erabiltzea. Matrize hizkuntzaren hainbat definizio aurki daiteke literaturan, baina Myers-Scottonen erabili zuen batekin geldituko gara: aditz nagusia beretua duen hizkuntza hartuko dugu aurrerantzean matrize hizkuntzatat.

Literaturan, alabaina, ikuspegi kontrajarriak izan dira murrizketen gainean. Minimalismotik hurbil diren adituentzat, esate baterako, ez da HLari dagokion gramatika berezirik —(*The Null Theory*; Mahootian 1993, MacSwan 1999, 2000, 2005, Chan 2003)—, ezta murriztapen berezirik ere. HLetako gramatika, hizkuntza soiletan ere berdin aurkitzen diren gramatika unibertsalaren hatsarre eta murriztapen orokorren bidez aztertzea da, ikusmolde honen arabera.

Hizkuntza desberdinetako gramatika azpiegiturak elkarren artean nola josten diren aztertzeo, hainbat ingurune sintaktikori so egin diezaiokegu. Lan honetan lehen urratsak egingo ditugu: preposizio sintagmetan gertatzen diren HLak bakarrik izango ditugu aztergai, lapurtar hiztunetarik bildu dugun corpusean oinarrituta (ik. 3. atala). Hautu hori, corpuseko adibideei begiratu sakon bat eman ondotik egin dugu. Izan ere, oro har (ez euskararen kasuan bakarrik), testuinguru edo ingurune sintaktiko jakin batzuetan errazago gertatzen da HLa. Eta badira munduko hizkuntza pare diferentetan erregulartasunez gertatzen diren lerratze fenomeno batzuk. Fenomeno horietako bat da guk *uharte* izendatu duguna,³ Myers-Scottonen (2002: 139-153) terminologian oinarrituta. Preposizio sintagmak uharte kasu tipikoak dira. Horregatik hautatu ditugu lehen urrats honetarako.

Orain arteko hainbat ikerlanek erakutsi dute lerratzea preposizio sintagman (PS) gertatzen denean, askotan sintagma osoari eragiten diola: PS osoa L2n izaten da. Ikus (1) adibidea:

- (1) Wat gaat ge doen *chez ces pauvres vieux*?
zer joan zu egin
'Zer egingo duzu xahar horien etxean?'

(Bruselako nederlandera-frantsesa; Treffers-Daller 1994: 208,
Myers-Scotton 2002: 139)

Bada beste lerratze mota bat ere: izenaren mailako txertatzea. Muysken-en arabera (2000: 76), hizkuntza eranskarietan ohikoa izaten da lerratze mota hau:

- (2) ...ondan sonra *lauw water*'nan yIkayInca
...gero goiz epel ura-rekin garbitu
'Nik ur epelarekin garbitu aurretik'

(Turkiera-nederlandera; Backus 1992: 112, Myers-Scotton 2002: 152)

Hitzez hitz dio (Muysken 2000: 76): honelako adibideak, zeinetan "a case affix from one language is attached to the nominal constituent from another one, are typical of code-mixing involving agglutinative languages such as Basque, Quechua, Finnish, Tamil, Maori and Turkish". Euskara hizkuntza eranskaria denez, ematen du joera nagusiak norabide honetakoa behar lukeela.

Artikulu honetan bi txertatze mota hauen berri emango dugu —gure corpusetik ateratako adibideak erabiliz—, eta emaitzen analisi bat eskainiko. Emaitzek erakutsiko digute uharte kopurua —*Embedded Language islands*, Myers-Scottonen (2002:

³ Matrize hizkuntzako egituren barnean txerto hizkuntzako osagaiak sartzen dira askotan. Txertatzen diren osagai horiek funtzio-osagaiak badira, eta ez lexikoi osagai hutsak, esaten da *uharteak* dirrela.

139) terminologian— handiagoa dela kasu *klasikoena*⁴ baino, HLak gertatzen direneko PS kasuei dagokienez behintzat. Uste dugu matrize hizkuntza erabakigarria dela uhartean (edo bestelako HLen) eratzean. Deigarria da frantseseko uharte kopuru handia matrize hizkuntza euskara denean. Hautu honen azpian zer arrazoi egon daitekeen ez dakigu ziur, baina hipotesi bat izan liteke bi hizkuntzen arteko distantzia fonologikoaren nolakotasunak eragina duela honetan, eta uharteak eratzea distantzia horren nolakotasunak sortu zailtasunak saihesteko bide bat dela hiztunarentzat. Alegia, frantsesaren eta euskararen fonologia sistemak berdintsuagoak balira, beharbada, uharte kopurua ez zela den bezain handia izango. Utz dezagun, baina, gogoeta hau azken atalerako (ikus (4)).

2. Ipar Euskal Herrian egindako ikerlan bat

Euskal Herriko hizkuntza egoera den bezalakoa delako, gaur egun euskal hiztun erkidegoak oso egokiak dira kontaktuak eragindako gertakariak aztertzeko. Laburki bada ere, lan honetan HL fenomeno jakin bat —PSak frantsesa-euskara elebidun osoen ahozko jardunetan nola txertatzen diren— aztertuko dugu Iparraldeko hizkera batean: lapurteran.

Corpusa honako berriemaile hauen laguntzari esker bildu dugu: 4 hiztun (bi gizoneko eta bi emakumezko), 60-65 urte artekoak gizonak eta 80-90 urte artekoak emakumeak. Laurek pareko maila sozio-ekonomikoa dute (erdi mailakoa), eta kaltetarrak dira (ez laborariak). Denak dira elebidun osoak, hots, erabateko gaitasuna dute bi hizkuntzetan. HLak naturalki eta erregulariki egiten dituzte beren eguneroko ahozko jardunetan.

Aztertu dugun materialak hamabi bat orduko iraupena du, eta giro informalean grabatua izan da erabat. Inkestagileok hizpidea emateko moduko galderak egiten genizkien lekukoei, euskaraz,⁵ elkarrizketa tankerako solasaldiak sortzeko. Elkarrizketak guztiz irekiak izan dira, eta gaiak eguneroko bizitzako gai arruntak: familia, aisialdia, lana, haurtzaroko oroitzapenak, lagunak... Senperen eta Ziburun egin ditugu saioak, lekukoen etxean, eta bina berriemaile (gizon bat eta emazte bat) izan ditugu herriko. Saio batzuetan lekukoa bakarrik elkarrizketatzen genuen, eta beste batzuetan binaka. Talde handiagoko saioren ez dugu egin mementoan adineko jendearekin. Berriemaileek bazekiten une oro solasaldiak grabatzen ari ginela, baina ez zaigu iruditzen horregatik berbaldi arruntean lerratzeak egiteko duten joera naturala gutxitu denik (are gutxiago beroaldietan esandakoetan).

⁴ *Hizkuntza lerratze* (HL) izendapenez bi motatako txertatzeak hartzen ditugu kontuan: hitzaren mailan gertatzen direnak eta osagai gehiago biltzen dituztenak (hemen ikergai dugun kasua). Bien arteko kontrastea zehaztu behar denerako gorde dugu termino hau (*classic* CS; Myers-Scotton 2002). Izendapen horrekin izenaren mailako txertatzei bakarrik egiten diegu erreferentzia (19)-(22) adibideak, alegia.

⁵ Ohartzen gara elkarrizketa gehienetan matrize hizkuntza euskara izatea zuzenean lotuta dagoela honekin: hizpidea sortzeko moduko galderak euskaraz egiten genizkien, beraz guk geuk eragiten genuen hiztuna euskaraz hastea. Halere, azalpenetan aurrera zihoazen bezala kontakizunaren pasarte batzuetan frantsesera lerratzen ziren aise, matrize hizkuntza frantsesa bihurtzerainoko erraztasunarekin (guk horretan inolako eraginik izan gabe).

3. Emaitzak

Gorago aipatu bezala, matrize hizkuntza euskara da nagusiki gure corpusean, nahiz eta frantsesa ere halakotzat erabilia den batzuetan. Lan honetan bi kasuak hartuko ditugu kontuan, beraz adibideak [P[D[N]]] edo [[[N]D]P] motatakoak izan daitezke, perpaus horiek frantsesez eta euskaraz duten hurrenkeraren arabera. Bi txertatze mota aurkitu ditugu corpusean: batetik, PSak osorik L2an txertatzen diren kasuak eta, bestetik, izenaren mailako txertatzeak.⁶

3.1. PSak osorik L2an txertatzen diren kasuak

Euskarazko jardunetan frantsesezko 28 PS zenbatu ditugu bederatzi preposizioekin (*à, avec, chez, dans, de, en, pour, sans, sur*), eta euskarazko 3 PS frantsesezko jardunetan. Sintagma hauek, preposizioa buru dutela, leku jakina hartzen dute frantsesez: sistematikoki aditzaren eskuinean agertzen dira. Horien euskarazko baliokideek, aldiz, ordena askeagoa dute, eta aditzaren aurretik nahiz atzetik ager daitezke. Adibidez:

- (3) a. Gizonak oilaskoa *labean* sartu zuen
gizon.MUG.ERG oilasko.MUG.ABS *labe*. MUG.IN sartu LAG
b. Gizonak oilaskoa sartu zuen *labean*
gizon.MUG.ERG oilasko.MUG.ABS sartu LAG *labe*.MUG.IN

Gure corpusean, gehien-gehienetan, PSa aditzaren eskuinean agertzen da, perpau-saren azkenean (bestelakoetarako, ikus (13), (14) eta (16) adibideak):

- (4) Uai jakindu dut berriki oñez etorri zela *de Verdun*
'Berriki jakin dut orain oinez etorri zela *Verdun-etik*'
- (5) Maritxuk izatu zuen problema bat *avec la clavicule*
'Maritxuk arazo bat izan zuen *klabikularekin*'
- (6) Liburuak eman alkitan *pour les invités*
'[Eztei-elizkizunetan] liburuak aulkien gainean jarri behar izaten genituen *gonbi-datuentzat*'
- (7) Oial bat ematen zen *sur les mariés*
'Oihal bat jartzen zen *ezkongaien [sorbalda] gainean*'
- (8) Gaxinto ateratzen da *au balcon de la mairie*
'Gaxinto atera zen *udaletxe*ko balkoira'

Behin baino gehiagotan aposizioan aurkitu ditugu PSak, eta horietan perpaus alboratuen artean gertatzen dira HLak. Zenbaitetan erredundanteak dira aposizioak, ondorengo adibide hauetan ikus daitekeen bezala:

- (9) Gero eman ninduten saltegia, *au magasin*
'Gero saltegia jarri ninduten, *dendan*'

⁶ Gehienetan, txertatzen den elementua izen soil bat izaten da. Dena dela, zenbaitetan konplexu-agoa da txertagaia, datak edo kale izenak-eta biltzen dituzten adibideetan ikus daitekeen bezala. Ikus (21) eta (22) adibideak ere (euskarazko izen txertatuek *-a* daramate).

- (10) Pagatzen zuen mila bortz ehun libera, *quinze cents francs*
 ‘Mila eta bostehun libera pagatzen zuen (lit. *hamabost ehun libera*)’

Beste batzuetan, berriz, aurretik esan den zerbait zehaztera dator perpaus alboratua:

- (11) Ez dakit zenbat egun eman zituen etortzen zerekin... *avec la boussole*
 ‘Ez dakit zenbat egun eman zituen etortzen zerarekin... *iparrorratzarekin*’
- (12) Aukek izatu die *avec le groupe*, dantzariekin ta ola
 ‘Hauek ibili dira *taldearekin*, dantzariekin eta horrela’

(11) adibidean, PSaren aurre-aurrean azaltzen den sintagmak soziatiboko hondarkia dauka, PSak daraman kasu bera. Uste dugu memento hartan berriemaileari ez zetorkiola gogora bila zebilen hitza, eta horrek esplika dezakeela etena eta lerratzea kasu honetan. Behar den hitza gogora ez datorrelako gertatzen diren lerratzeak guztiz normalak izaten dira oro har. Gure corpusean ere oso baliabide erabilia da.

Nabarmentzekoa da frantsesera lerratzeko joera bereziki dela markatua data adierazten duten PSetan:

- (13) *En deux mil trois* orroitzen naiz bortitza izatu zela [uda]
 ‘*Bi mila eta hiruan* oroitzen naiz [uda] oso beroa izan zela’
- (14) *En soixante-dix-sept* ortxe operatzera eramaki naute *de la vésicule*
 ‘*Hirurogeita hamazazpian* justu behazunetik operatzera eraman ninduten’

Bestalde, badira kulturalki markatuak diren elementu batzuk, hala nola kale izenak, saltegi izenak, etab. Hauek (13)koaren eta (14)koaren antzeko adibideak dira:

- (15) ...iten zuten *à la rue Gambetta*
 ‘*Gambetta* kalean egiten zuten’
- (16) *Chez Rémy* aitu zen lanian
 ‘*Rémy-renean* aritu zen lanean’

Bigarren atalean azaldu dugun bezala, matrize hizkuntza gehienbat euskara izan da egin ditugun elkarrizketetan. Halere, zenbait pasartetan frantsesera lerratu izan da solasa, guk hartarako inongo arrazoirik eman gabe, zer den berririk gabe. Gure lau berriemaileek ongi dakite frantsesa. Lerratzeak usu eta aise gertatzen dira haien ezpainenetan. Zenbait elkarrizketa pasartetan frantsesa bilakatzen da matrize hizkuntza, eta orduan alderantzizko fenomenoak gertatzen da: matrize hizkuntza frantsesa izanik, frantseseko PSari dagokion euskarazko postposizio sintagma euskaraz txertatzen da:

- (17) Souvent, je reconnais, j’étais punie, assise *aren ondoan*
 ‘Sarritan, onartzen dut, zigortua nintzen, *haren* [irakaslearen] *ondoa* eserita’
- (18) Ils avaient fait un appartement *kaperan, or*
 ‘Apartamentu bat eraiki zuten *kaperan, hor*’

3.2. Izenaren mailako txertatzeak

Izenaren mailako txertatzeak bi hizkuntzetan gerta daitezke —cf. (19) eta (21) adibideak—. Euskarazko txertatzeetan ez da beti argi formak HLak edo maileguak ote diren.⁷ Ondorengo hauek HL kasu argizat jo ditzakegu:

- (19) *Ouvroir*-ian [uVRwarʒan]-ta ibilli nitzen
‘*Jostun eskolan*-eta ibili nintzen [ikasi nuen]’
- (20) Eta *soixante-seiz(e)*-ian [swasätsezʒan] *hola* egina nuen
‘*Hirurogeita hamaseian* horrela egina nuen’

Lehenengo adibidean izen bat txertatu da (*ouvroir*) eta zenbatzaile bat bigarrean (*soixante-seize*). Bi elementuak frantsesez daude eta kasu atzizki bat hartzen dute (*-ean > -ian*), euskarazko *-a* determinatzaile singularra tartean dela.

Esan behar da frantseseko txertatze hauek frantsesaren fonologiaren arabera ahoskatzen direla. Gertatzen dena da horko segmentu batzuk ez datozela bat euskarazko fonologiarekin. Adibidez, frikari ezpain-horzkari ozenik ez da euskaraz maileguetatik kanpo, baina hiztunak halaxe ahoskatzen du *ouvroir* hitza. Gauza bera gertatzen da (20)ko txistukariarekin: frantseseko zenbatzailearen azken txistukaria ozena ahoskatzen da, nahiz eta hots hori ez dagokion lapurteraren hots inbentarioari.

Beste kasu hauetan, berriz, frantsesa da matrize hizkuntza eta HLak euskaraz gertatzen dira, ondorengo adibide hauetan bezala:

- (21) Quand elle préparait pour les *taloa*(s) et puis les trucs...
‘Berak *taloentzat*-eta gauzak prestatzen zituenean...’
- (22) Je sais pas s’y avait une petite marche pour aller à ce *sotoa* là
‘Ez dakit ez ote zegoen eskailera maila bat hango *soto* hartara joateko’

Nabarmendu behar da euskarazko izena determinatzailearekin (*-a*)⁸ agertzen dela, nahiz eta frantseseko PSek dagoeneko *les* eta *ce* determinatzaileak barnean izan. Gertakari hau gure corpuseko lau adibidetan agertzen da (denak informatzaile beretik datoz). Ez da dudarik honelako txertatzeak posible direla; dena dela, datu gehiagorekin berretsi beharko genukeena da determinatzailea sistematikoki eransten den edo ez.⁹ Aurreragoko lanetarako utziko dugu puntu hau.

4. Azterketa eta ondorioak

Gure corpusean 35 PS zenbatu ditugu guztira. Horietako 7 kasutan HLa izenaren mailan gertatzen da, eta gainerako 28 kasuetan sintagmaren mailan. Aztergai ditu-

⁷ Mailegu vs HL kontrasteaz, ik. *International Journal of Bilingualism* aldizkariak gai jakin honi eskaini zion ale berezia (Poplack eta Meechan 1998), eta Treffers-Daller (2009).

⁸ *-a* artikulu gisa definitu izan da, baina hizkuntzalari batzuek numero markatzen hartzen dute (Artiagoitia 2002).

⁹ Gaztelaniaz, arabiera klasikitikako mailegu lexiko ugariak determinatzaile eta guzti sartu ziren: *alférez*, *aduaná*, *aljibe*, *almíbar*, *almohada* eta beste hainbat. Ez du burugabekeria ematen euskararen kasuan ere beste horrenbeste izan litekeela proposatzea. Groningen-eko Unibertsitateko Bob de Jonge irakasleari zor diogu ohar estimagarri hau.

gun HL kasuen %80 uharteak dira. HL klasikoan kopurua, berriz, %20koa da. Horrenbestez, gure corpusean bada joera argi bat sintagmak osorik txertatzeko, eta joera hori ez dator bat Pieter Muyskenek (2000: 76) adierazitakoarekin: euskara hizkuntza eranskaria da, eta hizkuntza eranskarietan erraz egiten dira izenaren mailako txertatzeak. Haatik, gure corpuseko adibideek kontrakoa erakusten dute.

Horrez gain, gure datuek erakusten dute emaitzak txerto hizkuntzaren arabera-koak direla: frantsesezko osagai bat txertatzen denean euskarazko perpaus batean, uharteak %89,3 dira (25/28). Ondorioz, egoera honetan HL klasikoak %10,7 dira. Ordea, matrize hizkuntza frantsesa denean eta euskarazko osagai bat txertatzen denean —gure corpusean askoz ere gutxiago ditugu honelakoak—, kasuen ehuneko 66 (4/6) HL klasikoak dira.

Hainbat eragile egon daitezke txertatze mota (PSa, HL klasikoa...) hautatzera-koan. Adibidez, Finlayson, Calteaux eta Myers-Scottonek (1998) Hego Afrikako bi hizkuntza pare (zulu-ingelesa eta sotho-ingelesa) aztertu ondoren, erakutsi zuten hiztunek zenbat eta gaitasun osoagoa izan, orduan eta ingelesezko uharte gehiago egiten zituztela. Lehen ((13)-(16) adibideetan) aipatu ditugun sintagma *markatuek* ere —Myers-Scottonek (2002) *conceptual units* deitzen dituenak— eragina izan dezakete honetan.

Nolanahi ere, txerto hizkuntza euskara izan edo frantsesa izan, erabakigarria da gure corpusean: joeren arteko aldea aski nabarmena da. Gure ustez, honek interes handiko arazo bat jartzen du mahai gainean, eta segur aski hainbat alderditatik aurki dakioke azalpenen bat alde handi horri. Guk, hipotesi gisa, honako gogoeta hau ekarri nahiko genuke: lapurtar hiztun gehienak (gaur egun baita adin handienekoak ere) haurtzaroan jabetu dira bi hizkuntzen fonologia sistemaz. Hots arrotzen jabetze goiztiar horren ondorioz, hiztuna aldaketa edo egokitze fonologiko gutxirekin moldatzen da HLak egiterakoan, zeren hots arrotz horiek modu naturalean bereganatuak ditu aspalditik, txikitatik dituelako bere fonema sisteman (Oñederra, inprim.). Esate baterako, hots biribilduak [y, ø, œ], bokal sudurkariak [ã, ã̃, œ̃, õ̃] eta frikari ahostunak [ʒ, v, z] hots inbentario horren barnean dira, nahiz berez ez dagozkion lapurteraren hots sistemari. Gure berriemaileek ez dute inolako arazorik hots hauek ahoskatzeko, hiztun elebidun osoak baitira. Matrize hizkuntza euskara duten adibide batzuetan ikusi ahal izan dugunez (ik. (19)-(20) adibideak), frantsesezko hitzek euskal kasu atzizki bat hartzen dute zenbaitetan. Hala, sistema fonologiko diferenteei dagozkien bi unitatek topo egiten dute hitz berean —(19)ko ez-pain-horzkari ozena eta (20)ko txistukari ozena frantses ahoskeraren arabera ekoi-tzi dituzte lekukoek—. Beharbada horregatik egingo dute fonetikoki elebakarrak diren sintagma osoen aldeko aukera. Matrize hizkuntza frantsesa denean, berriz, besterik gertatzen da: kasu horretan preposizioak eta determinatzaileak morfema askeak dira, eta ia ez dago zailtasunik euskal izenak barneratzeko —(21)-(22) adibideak—. Aurreragoko lanetarako utziko ditugu bigarren puntu honen gaineko azalpen zehatzagoak.

Aipamen bibliografikoak

Artiagoitia, X., 2002, «The functional structure of the Basque noun phrase». *ASJU* 44: 73-90.

- Backus, A., 1992, *Patterns of Language Mixing: A Study of Turkish-Dutch Bilingualism*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Barreña, A. & M. J. Ezeizabarrena, 1999, «Acquisition bilingue: séparation ou fusion des codes linguistiques». *Le Bilinguisme précoce en Bretagne, en Pays Celtiques et en Europe Atlantique*. F. Favereau (arg.), 225-246. Rennes: Klask.
- & M. J. Ezeizabarrena, 2000, *Kode bereizketa eta bateraketa eremu urriko hizkuntzarekiko elebitasun goiztiarrean-Code Separation and Code Mixing in early Bilingualism with Minority Languages*. Donostia: Ikastaria (12).
- , — & I. García, 2008, «Entzundako hizkuntzaren eragina haur euskaldun txikien gramatika-garapenean». *Gramatika jaietan. Patxi Goenagaren omenez*. X. Artiagoitia eta J. A. Lakarra (arg.), ASJU-ren Gehigarriak, LI. Donostia-Bilbo: Gipuzkoako Foru Aldundia & UPV/EHU: 107-127.
- Berk-Seligson, S., 1986, «Linguistic constraints on intrasentential code-switching», *Language in Society* 15. 313-348.
- Bhatt, R. M., 1997, «Code-switching, constraints and optimal grammars», *Lingua* 102. 223-251.
- Chan, B. H-S., 2003, *Aspects of the Syntax. Pragmatics and Production of Code-switching. Cantonese and English*. New York: Peter Lang.
- Eснаоla, I., 1999, *Gazte euskaldunen lagun arteko hizkera hemen eta orain*. Bilbao: UEU.
- Etxabe, M. A., 1992, *Hizkuntza aukeraketa edo 'code switching'a euskaldunen artean*. Corpus argitaragabea (euskara-gaztelania).
- Etxebarria, M., 1998, «Bilingüismo y code-switching en el País Vasco». *Las lenguas en la Europa Comunitaria II*, 55-66. Amsterdam & Atlanta: Rodopi.
- , 2004, «Español y euskera en contacto: resultados lingüísticos», *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana II*, 2 (4), 131-145.
- Ezeizabarrena, M. J. & J. Manterola, 2004, «La mezcla de códigos (euskera/castellano) en el habla infantil». EUROSLA 2004-n aurkeztutako posterra.
- Fernández, I., 1992, *Kode aldaketa Durangoko gazteen hizkeran*. Corpus argitaragabea (euskara-gaztelania).
- Finlayson, R., K. Calteaux & C. Myers-Scotton, 1998, «Orderly Mixing and Accommodation in South African Codeswitching», *Journal of Sociolinguistics* 2. 395-420.
- Gardner-Chloros, P., 2009, *Code-switching*. Cambridge: Cambridge U. P.
- Ibarra, O., 2008, «Alternancia lingüística en el euskera coloquial de los jóvenes vascoparlantes navarros: algunas razones para su uso». *I Congreso Internacional de Interacción Comunicativa y Enseñanza de Lenguas* biltzarrean aurkeztutako komunikazioa. Valentzia, 2008ko irailaren 18-20.
- MacSwan, J., 1999, *A Minimalist Approach to Intra-sentential Code-switching*. New York: Garland.
- , 2000, «The architecture of the bilingual language faculty: evidence from code-switching», *Bilingualism: Language and Cognition* 3 (1). 37-54.
- , 2005, «Code-switching and generative grammar: a critique of the MLF Model and some remarks on "modified minimalism"», *Bilingualism: Language and Cognition* 8 (1). 1-22.
- Mahootian, S., 1993, *A Null Theory of Code-switching*. Doktore tesia, Northwestern University.
- Mondada, L., 2007, «Le code-switching comme ressource pour l'organisation de la parole en interaction», *Journal of Language Contact*, <<http://www.jlcjournal.org>> Thema Series 1. 168-197.

- Muñoa, I., 1997, «Pragmatic Functions of Code-Switching among Basque-Spanish Bilinguals». *First University of Vigo (Spain) International Symposium on Bilingualism*, SIB 1997 Aktak <<http://webs.uvigo.es/ssllsib2002/>> Vigo-ko Unibertsitatea. 528-541.
- Muysken, P., 2000, *Bilingual Speech: A Typology of Code-mixing*. Cambridge: Cambridge U. P.
- Myers-Scotton, C., 1993, *Duelling Languages: Grammatical Structure in Codeswitching*. Oxford: Clarendon Press.
- , 2002, *Contact Linguistics: Bilingual Encounters and Grammatical Outcomes*. Oxford: Oxford U. P.
- , 2004, «Precision Tuning of the Matrix Language Frame (MLF) model of Codeswitching», *Sociolingüística* 18. 106-117.
- Nortier, J., 1990, *Dutch-Moroccan Arabic Code-switching among Moroccans in the Netherlands*. Dordrecht: Foris.
- Poplack, S. & M. Meechan (arg.), 1998, «Instant Loans, Easy Conditions: The Productivity of Bilingual Borrowing», *International Journal of Bilingualism* (ale berezia).
- , 1980, «Sometimes I'll start a sentence in Spanish Y TERMINO EN ESPAÑOL: Toward a typology of code-switching», *Linguistics* 18 (7-8), 581-618.
- , 1988, «Contrasting patterns of codeswitching in two communities», *Codeswitching* (arg.), M. Heller, 215-244. Berlin: Mouton.
- , D. Sankoff & C. Miller, 1988, «The social correlates and linguistic processes of lexical borrowing and assimilation», *Linguistics* 26. 47-104.
- Rotaeche, K., 1991, «Descriptions et valeurs pragmatiques de l'alternance basque et espagnol». *European Science Foundation-Scientific Networks-Papers on Code-Switching and Language Contact*, 227-250.
- , 1994, «Alternance codique et langue minoritaire». *Mélanges offerts à J. C Corbeil: Langues et Sociétés en Contact*, P. Martel & J. Maurais (arg.), 395-408. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Sarrionandia, B., 1992, *Kode alternantzia edo «Code-switching»: hiztun euskaldunduen arteko komunikazio estrategien tipologia baterantz*. Corpus argitaragabea (euskara-gaztelania).
- Treffers-Daller, J., 1994, «Variability in code-switching styles: Turkish-German code-switching patterns». *Code-switching World-Wide*, R. Jacobson (arg.), 177-200. Berlin: Mouton.
- , 2009, «Code-switching and transfer: an exploration of similarities and differences». *The Cambridge Handbook of Linguistic Code-switching*, B. E. Bullock & A. J. Toribio (arg.), 58-74. New York: Cambridge U. P.